

AZ ARAYA-FÉLSZIGET. — A SÓS MOCSARAK. —
A SANTIAGO ERŐD ROMJAI

CUMANÁBAN való tartózkodásunk első hetén arra használtuk fel, hogy műszereinket javítsuk, a környéken botanizáljunk, és az 1797. december 14-i földrengés nyomait megfigyeljük. Míg környékünk a legélénkebb érdeklődésünket váltotta ki, műszereink viszont a lakosság kíváncsiságát keltették fel. A látogatások gyakran vontak el a munkától, és ha nem akartuk az embereket megbántani, akik oly lelki gyönyörűséggel nézték egy dollondont¹ a napfoltokat, vagy szemlélték, amint a béka a galvanikus érintésre megvonaglik, úgy a legzavarosabb kérdésekre is válaszolnunk, és ugyanezeket a kísérleteket órák hosszattásmételnünk kellett. És így ment ez öt éven át, ahányszor ugyan helyen tartózkodtunk, ahol az emberek megtudták, hogy mikroszkópunk, távcsöveink és elektromotorikus műszereink vannak.

Csak július 28-án kezdhettük meg csillagászati megfigyeléseink rendszeres sorozatát. A véletlen úgy hozta, hogy olyan országban, ahol az ég állandóan tiszta és világos, több éjszaka csillagtalan volt. Augusztus 17-én sokat foglalkoztatta a lakosságot egy holdudvar, vagyis a holdat övező fénykorona.² Nagy földrengés előjelének vélték, minthogy a néphit szerint a szokatlan jelenségek közvetlen egymáshoz kapcsolódnak. A hold egy zivatart követően a San Antonio vár mögött kelt fel. Amint felbukkant a horizonton, két kör övezte, egy nagyobb, sárgás, 44 fok átmérőjű, és egy kisebb, 1 fok 43 perc szélességű a szivárvány minden színében pompázó. A két korona közti égtér sötétkéék volt. 40 foknyi magasságban eltűntek. A jelenségben nem találtunk semmi feltűnőt, azon kívül, hogy a színek rendkívül élénkek voltak, és hogy a Ramsden-féle szextánszal³ végzett mérés szerint a hold nem állt az udvar közepén.

Míg cumanái házuk az égből és a meteorológiai jelenségek megfigyelésére igen kedvezően feküdt, addig nappal nyíltkor felháborító látványban volt részünk. A nagy tér egy részét boltíves folyosók övezik, amelyeken hosszú fakarzat fut végig. Itt adják-veszik az Afrikából áthurcolt feketéket. Valamennyi európai kormány között Dánia volt az első és hosszú időn át az egyetlen, amely a rabszolgakereskedelmet megszüntette, s mégis az első rabszolgákat, akiket vásárra állítva láttunk, egy dán rabszolgahajó szállította. Az aljas haszonvágy, amely fitytyet hány az emberi kötelességnek, a nemzeti becsületnek és a hazai törvényeinek, nem zavarta tja magát spekulációiban.

A vásárra kirakott rabszolgák 15—20 éves fiatalok voltak. Reggelenként kókuszolajjal kellett testüket bedörzsölniük, hogy bőrük fénylő feketén csillogjon. Minden pillanatban jelentek a vevők, és miként az a lópiacon szokásos, lerántották állkapcsukat, és a fogazat vizsgálatával becsülték fel a rabszolgák korát és egészségi állapotát. Felháborító gondolat, hogy az Antillákon manapság is akadnak spanyol telepek, akik izzó vassal bélyegzik meg rabszolgáikat, hogy ha megszöknének, rájuk ismerjenek. Így bánnak azokkal, akik másokat mentesítenek a vetés, szántás és aratás fáradalmaitól.

Első kirándulásunk Arayára meg az egykori rabszolgakereskedés és gyöngyhalászat révén híressé vált vidékekre vezetett. Augusztus 19-én éjjel után két óraker szálltunk bárkára az Araya város mellett, a Manzanarésen. Kis utazásunknak fő célja az arayai régi erőd romjainak és a söt kitermelő üzemnek meglátogatása volt, továbbá a keskeny Manicuares-félszigetet felépítő hegyeken szándékoztunk geológiai vizsgálatokat végezni. Az éjszaka élvezetesen hűs volt, világító rovarok (Elater noctilucus) rajai csillogtak a levegőben, a mimóزابok-rok között.

Amikor a folyón lefelé tartva az ültetvényekhez vagy *charákh*hoz értünk, örömtüzeket pillantottunk meg, amelyeket a négerek gyújtottak. Vasárnap éjjel volt, és a rabszolgák a gitár egyhangú, andalító zenéjére táncoltak. A fekete bőrű afrikai népek alapvonása a kimeríthetetlen mozgékonyosság és a derű. Miután a rabszolga egész életén át szakadatlanul dolgozott, mégis ünnepnapokon szívesebben táncol és zenél, sem hogy ki-aludja magát.

Bárkánk, amelyen a Cariaco-öbölben haladtunk, nagyon tágas volt. Nagy jaguárbőröket terítettek szét, így éjszaka kényelmesen pihenhattunk. Alig két hónapja éltünk a forró égő

latt, de szervezetünk máris annyira érzékenyvé vált a hőmérséklet legcsekélyebb változása iránt is, hogy a hideg nem engedett aludni. Nem kellett több 7—8 fok különbségnél, hogy a hideg és hőség ellentétes érzése támadjon bennünk. Cumanában erős eső után az utcán gyakran kiáltozzák: „*Que hielo! estoy emparamado!*”*, pedig az esőre tett hőmérő csupán 21,5 fokra szállt le. A téritőkörök közötti síkságokon, melyeken a levegő nappali hőmérséklete csaknem állandóan 27 fok fölött van, éjszaka jól be kell takaroznunk, oly gyakran esik a párás levegőben hőmérőnk 4—5,5 fokkal.

Reggel nyolc óra tájban Araya fokán az „új szalinánál”⁴ szálltunk partra. A kopár síkságon magányos ház áll, mellette a három lövegéből álló útea a Szent Jakab erőd szétrombolása után erre szorítkozott, a part védelme. A szaliná felügyelője életét a függőágyban tölti, innen parancsolgat a munkásoknak, és egy lancha del rey (kincstári bárka) hetenként szállítja neki az élelmiszert. Csodálkozunk azon, hogy olyan sótermelő üzem mellett, amelyet a hollandok, angolok és más tengeri hatalmak megirigyeltek, nincs falu, még csak major sem. Alig látni a partfokon néhány szegényes indián halászkunyhót.

Ámbár Amerika bennszülöttjei valamennyi nép között a legkevésbé sót fogyasztják, mert csaknem kizárólag növényi élelemmel élnek, mégis már a svaikerik turkáltak a sós-agyagos talajban. Az Araya-hegyek végződésénél fekvő, újnak nevezett sótermelő művek már a régi időkben is üzemben voltak. A spanyolok, akik kezdetben Cubaguában és csakhamar Cumaná partján telepedtek meg, már a XVI. század elején kiaknázták a sótelepeket. Minthogy Arayát nem lakták állandóan, a hollandok kihasználták a föld természetes gazdagsá-

* Milyen jéghideg van! Mintha hegytetőn lennénk! — Az „emparamarse” szót csak hosszú körülírással lehet kifejtetni. A paramo — Peruban a puna — nevet Spanyol-Amerika minden térképén megtaláljuk. Elyomorodott fákkal benőtt, szélviharoknak kitett, hegyes vidéket jelent, amelyen állandóan nedves hideg uralkodik. A forró övben a paramók többnyire a 3200—4000 m magassági szintek között helyezkednek el. Gyakran havazik ebben a régióban, de a hó csak néhány óráig tart ki. Ezért nem szabad a paramo és puna szót összezséberélni a nevado és a perui ritticapa szóval, amint ez a geográfusoknál gyakran megtörténik. Ez utóbbi szavak ugyanis az örökös hó határa fölé emelkedő hegyeket jelzik. A paramo szóból képezték az emparamarse szót, amely annyit jelent, mint fagyoskodni, mintha az Andok hátán lennénk.

gát, amelyet minden nemzet közös javának tekintettek. Magyarország minden gyarmatnak van sótermelő üze me, s a hajózás annyira fejlődött, hogy vadizi kereskedők csekély költséggel szállítják a spanyol és portugál sót 8500 kilométer messzeségbe, hogy Montevideónak és Buenos Airesnek a tartósításhoz felmerülő szükségletét kielégítsék. 1605-ben a madridi udvar felfegyverzett járműveket küldött Punta Arayához, azzal a paranccsal, hogy ott állomásozzon, és a hollandokat fegyverrel űzze el. A hollandok azonban titokban továbbra is szállították a sót, mígnem a spanyolok 1622-ben a szalináknál erődöt építettek.

Az arayai sóüzemet 1792 óta a kormányzat tartja fenn. Addig indián halászok kezében volt, akik tetszésük szerint termelték ki és árusították a sót, s ezért a kormányzat kérésre kelt összeget, 300 piastert fizettek. A kitermelt só azonban tisztátalan volt, sok sósavas és kénsavas keserűföldet tartalmazott. Méghozzá a kitermelés igen szabálytalanul folyt, és gyakran hiányzott a só a hús és a hal besózásához, ami pedig ezekben az országokban a szorgalom fokozása szempontjából igen fontos, mert a szegényebb indián réteg és a rabszolgák halakkal és némi *tasajóval*⁶ táplálkoznak. Amióta Cumaná tartomány a caracasi intendatúrához tartozik, a só tisztább, és a halászok és gyarmatosok egész éven át fölös mennyiségben beszerkezhetik.

Az arayai új sópároló öt tartályból vagy szekrényből áll. Felhasználják mind az esővizet, amely beszíváro gva a sódag legmélyebb pontján gyűlik össze, mind pedig a tenger vizét, amelyet csatornákon vezetnek be olyankor, amikor a szél a vizet a part felé tereli.

Azután, hogy a szalinákat megtekintettük, s a földmérési munkát elvégeztük, estefelé elindultunk, hogy néhány mér-földnyire, az arayai erőd romjainál, egy indián kunyhóban töltsük az éjszakát. Műszereinket és élelmiszerkészletünket előrelátdtük, mert a trópuson a nagy hőségtől és a talaj izzásától kimerülve csupán az esti és reggeli hűvösségben érez-tük étvágyat. Délnek fordultunk, és először a kopár sós agyaggal takart síkságon, majd két homokkőből álló domb-ság között vágtunk át, amelyek a sós lagúnát fogják körre. Amikor a tengerpart és a meredek sziklafalak között vezető keskeny ösvényen haladtunk, ránk szakadt az éjszaka. A dagály gyorsan emelkedett, s minden lépéssel szűkítette utunkat. Az arayai régi erőd romjaihoz érve mélabús, romantikus vonások-